

СЕКЦІЯ 9. ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ, МІЖГРУПОВИХ ВІДНОСИН, МЕДІА-ПСИХОЛОГІЯ

Гродьскій І. Я.

викладач кафедри англійської мови

*Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

КОМУНІКАТИВНИЙ БАР'ЄР, ЯК ВАЖЛИВИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується докорінними перетвореннями в його соціально-економічній і геополітичній структурі, що спричиняє розширення ділових і культурних зв'язків із зарубіжними країнами. Задовольнити зростаюче соціальне замовлення можна за рахунок підвищення ефективності процесу навчання шляхом перегляду структури наукового знання й вироблення нових підходів до освіти. Оволодіння іноземною мовою має на меті не тільки отримання лінгвістичних знань, але й формування умінь і навичок практичного користування мовою. Успішність навчання іноземній мові залежить не тільки від діяльності викладача й студентів, спрямованої на формування й розвиток мовних навичок і умінь, але й від створення таких психолого-педагогічних умов процесу навчання, коли студент включений в іномовну діяльність і отримує почуття задоволення, радості від того, що він може робити за допомогою мови, яка вивчається. Як свідчить практика, більшість студентів, які вступають у спілкування іноземною мовою, відчувають психологічні труднощі, пов'язані з подоланням багатьох проблем – очікування невдач, підвищену тривожність, скутість, побоювання помилок і т. ін [3, с. 39]. Труднощі подолання подібних бар'єрів, як правило, є наслідком того, що в процесі навчання не приділяється належної уваги психологічній підготовці студентів до комунікації іноземною мовою. Не враховуються достатньою мірою фактори професійної адаптації (присотсування до вузівського життя, навчального процесу, майбутньої професії, що здобувається), адаптації до нового для людини колективу, встановлення коректних ділових і особистих контактів з людьми, індивідуальні відмінності. Неврахування названих факторів порушує процес навчання, негативно впливає на розвиток особистості студента, призводить до виникнення міжособистісних конфліктів у групі, знижуючи ефективність навчальної діяльності студентів. Тому природно припустити, що процес навчання передусім має стимулювати належний психічний стан людини в іномовному спілкуванні [1, с. 4].

При вивченні іноземної мови у студентів проявляються комунікативні бар'єри, зумовлені мотиваційними, операціональними та соціально-психологічними факторами, посередження і подолання яких буде ефективним за умов: підвищення навчальної мотивації шляхом включення спілкування в значущу для суб'єкта діяльність і усвідомлення його ролі і функцій в даній навчальній діяльності; оптимізації процесу навчання з метою оволодіння комунікативними навичками, мовними засобами, необхідними для реалізації іномовного спілкування; створення сприятливого психологічного мікроклімату в системах "викладач-група", "викладач-студент", "студент-студент", "студент-група".

Основними причинами, якими студенти пояснюють свою скутість, напругу на заняттях, є відсутність мовних знань, невміння застосовувати свої знання в спілкуванні, незручність перед викладачем як головним оцінювачем їхніх знань, умінь і здібностей, що виявляються в навчанні. „Відсутність мовних знань” насправді, як зазначають експерти, не має достатніх підстав приймати для більшості студентів, оскільки у сприятливих умовах вони можуть успішно розв'язати запропоновані комунікативні завдання, що вимагають основного мовного „багажу” (лексико-граматичних знань). В процесі вивчення іноземної мови студенти стикаються з усіма видами комунікативних бар'єрів, але серед них превалюють бар'єри, зумовлені операціональними (недостатність навичок спілкування) і соціально-психологічними чинниками (скутість перед викладачем і непевність у власних знаннях), а також недостатньою мотивацією навчання [2, с. 27].

Створення сприятливого психологічного клімату в студентській групі (акцентування викладача на моментах успіхів, досягнень в оволодінні студентами іноземною мовою, створення ситуацій спілкування, у яких студент переконається в тому, що його успіхи є проявом його здібностей), Коригувальний вплив на неадекватний рівень домагань і самооцінку (підвищення навчальної мотивації шляхом втягнення студентів у колективну творчу діяльність, структурна організація групової мети й співвіднесення її з особистими завданнями). Формування навичок спілкування за допомогою активізації резервних можливостей особистості й використання соціального досвіду студентів (організація колективної діяльності, у ході якої члени груп мають можливість визначити свої комунікативні здібності і опанувати технікою спілкування).

Зниження ефективності засвоєння іноземної мови часто зумовлюється комунікативними бар'єрами, під якими ми розуміємо психологічне явище, що виявляється у вигляді зовнішніх і внутрішніх ознак тривожності і призводить до блокування ефективного спілкування у процесі вивчення іноземної мови, що спричиняється недостатньою мотивацією навчання, неадекватною самооцінкою, несприятливою атмосферою та відсутністю навичок, необхідних для реалізації процесу спілкування [4, с. 19].

На виникнення комунікативних бар'єрів при вивченні іноземної мови впливають переважно мотиваційні (відсутність чи спотворення мотивації спілкування, незначущість діяльності для

досягнення цілей, неадекватність самооцінки і рівня домагань), операційні (відсутність чи недостатність засобів, необхідних для реалізації процесу спілкування) і соціально-психологічні (відсутність оптимального психологічного клімату в групі) фактори, які й обумовлюють відповідні типи бар'єрів.

Студенти на початкових етапах вивчення іноземної мови часто відчують несприятливий психічний стан, який виступає у різних проявах тривожності, що свідчать про наявність комунікативних бар'єрів у спілкуванні з викладачем і групою.

Висока тривожність у студентів на заняттях з іноземної мови корелює з неадекватним рівнем домагань, неадекватною самооцінкою і низькою успішністю. За суб'єктивними оцінками студентів вона виникає найчастіше в ситуаціях скутості, сором'язливості перед викладачем, страху аудиторії, невміння застосовувати свої знання в спілкуванні, при відсутності зворотного позитивного зв'язку з викладачем. Різні типи комунікативних бар'єрів в ситуаціях спілкування взаємозумовлені [5, с. 365].

Попередженню і подоланню комунікативних бар'єрів у спілкуванні студентів при вивченні іноземної мови сприяють наступні психолого-педагогічні умови:

- створення сприятливого психологічного клімату в студентській групі;
- підвищення навчальної мотивації;
- формування навичок спілкування.

Реалізація психолого-педагогічних умов подолання і попередження комунікативних бар'єрів у студентів у процесі вивчення іноземної мови відбувається успішно при організації колективно-розподіленої діяльності на заняттях з використанням елементів психотренінгу.

Коллективно-розподілена діяльність, основними ознаками якої є: усвідомлення мети діяльності як єдиної і значущої, що вимагає об'єднання зусиль кожного члена групи; розподіл функцій і обов'язків між учасниками діяльності, встановлення відносин, взаємопов'язаності та взаємовідповідальності при виконанні роботи; здійснення контролю, корекції і оцінки діяльності не лише педагогом, але й членами групи, які сприяють формуванню у студентів впевненості у своїх можливостях і коригують самооцінку та рівень домагань, знижують рівень тривожності як показник наявності комунікативних бар'єрів, що в результаті, сприяє підвищенню академічної успішності.

Література:

1. Бернацька О. В. Моделювання ситуацій професійної діяльності у навчанні іноземної мови студентами немовних спеціальностей: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київськ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка – Київ, 2004 – 21 с.
2. Гапонова С.В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом // Іноземні мови. - 1998. - № 1. – С. 24-31
3. Ніколаєва С.Ю., Шерстюк О.М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов // Іноземні мови. - 2002. - № 1. – С. 39-46
4. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Луганськ. нац. пед. ун-т. ім. Тараса Шевченка-Луганськ, 2005–23с.
5. Яковлева Н.В. Деякі особливості виявлення комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови // Психологія: Зб. наук. пр. –Вип.11.–К.:НПУ імені М.П.Драгоманова, 2000.–С. 360–366.